

Tálas Péter:¹ Egy elnökválasztás anatómiája

Vezetői összefoglaló

- Miután 2017. március 9-én az Európai Tanács (EiT) tagjai 27:1 arányban, Varsó tiltakozása és ellenszavazata mellett két és fél évre meghosszabbították elnöki pozíciójában a lengyel Donald Tuskot, Lengyelország 2004 óta nem tapasztalt nemzetközi elszigeteltségbe került az Európai Unión belül.
- A legtöbb megfigyelő szerint Varsó döntően saját politikájának köszönheti a kialakult helyzetet. Egyrészt, mert a lengyel diplomácia későn és előkészületlenül fogott hozzá az akcióhoz. Másrészt, mert rosszul mérte fel az Európai Tanácson belüli erőviszonyokat és érdekeket. Harmadrészt, mert Varsó Donald Tuskkal szembeni fellépése (különösen Jacek Saryusz-Wolski lengyel ellenjelöltként való megnevezését követően) partikuláris lengyel belpolitikai ügyként jelent meg az EiT fórumán. Végül negyedszer, mert a megbízás megújításának megakadályozását kísérő kommunikációjával a lengyel politikai vezetés csak tovább rontotta konkrét politikai céljának elérési esélyeit.
- Arról, hogy a kialakult elszigeteltségből a jelenlegi lengyel vezetés merre lép tovább, megoszlanak a vélemények. Míg szakértők egy része hosszabb távon akár egy Polesis lehetőségét sem tartja kizártnak, a többség úgy látja, hogy erre nem kerül sor. A lengyel társadalom ugyanis erősen elkötelezett az európai unió tagság mellett.

2017. március 9-én az Európai Tanács (EiT) tagjai 27:1 arányban két és fél évre meghosszabbították EiT-elnöki pozíciójában a lengyel Donald Tuskot. A Polgári Platform (PO) egykori miniszterelnökének európai tisztségében való megerősítését csupán hazájának kormányfője, a Jog és Igazságossághoz (PiS) tartozó Beata Szydlo el-lenezte. Míg a lengyel kabinet tagjai és a Jaroslaw Kaczyński vezette PiS vezetése az EiT elnökválasztása kapcsán a kormány győzelméről beszélnek, a lengyel ellenzék szerint Lengyelország 2004 óta nem tapasztalt nemzetközi elszigeteltségbe került a kormány külpolitikája miatt. Jelen írásunkban azt kíséreljük meg rekonstruálni, miként következhetett be, hogy a visegrádi országok legnagyobb, a kelet-közép-európai régió vezetésére aspiráló állama ennyire látványosan magára maradt az EiT fórumán. Ennek során röviden bemutatjuk az esemény lengyelországi politikai hátterét, a választás kapcsán kialakuló európai politikai erőviszonyokat, a lengyel diplomácia Donald Tusk újraválasztása ellen tett lépéseit, illetve a varsói kormánynak és kormánypártnak a kérdéssel összefüggő kommunikációját. Vagyis azokat tényezőket vesszük elemzői górcső alá, amelyek döntően befolyásolták az eseményeket és annak végeredményét.

Mindenekelőtt szögezzük le: amennyiben egy tagállam vezetése elégedetlen az Európai Unió valamely tisztségviselőjének munkájával vagy tevékenységével, szuverén joga ennek hangot adni, sőt – meggyőzve erről a többi tagállam vezetését – a többséget maga mellé állítva megválasztását, újraválasztását megakadályozni is. Ez a lehetőség Donald Tusk kapcsán Varsó előtt is nyitva állt, hiszen az EiT elnökéről az Európai Unióról szóló szerződés 15. cikk (5) bekezdése a következőképpen fogalmaz: „az Európai Tanács minősített többséggel, két és fél éves időtartamra választja meg elnökét; az elnök megbízatása egy alkalommal megújítható”.² Vagyis a lengyel kormánynak csupán annyit kellett volna elérnie, hogy egyrészt megakadályozza a Tusk újraválasztásához szükséges minősített többség kialakulását az EiT-en belül,³ illetve a minősített többség számára

¹ Tálas Péter (talas.peter@uni-nke.hu), történész, politológus, az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpontjának igazgatója.

² Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, [online], 2012/C 326/01. Forrás: europa.eu [2017. 03. 12.].

³ 2014. november 1-jétől a minősített többséghez két feltételnek kell teljesülnie az EU Tanácsában: a tagállamok 55%-ának (vagyis a gyakorlatban a 28 tagállamból 16-nak) a javaslat mellett kell szavaznia, a javaslatot támogató tagállamok az EU teljes népességének legalább 65%-át kell képviselnie. Minősített többség, [online], Forrás: europa.eu [2017. 03. 13.].

elfogadható alternatív jelölttel álljon elő. A lengyel kormánynak sem az első, sem a második feltételt nem sikerült teljesítenie. A megfigyelők és elemzők szerint döntően négy ok miatt nem. Egyrészt, mert a lengyel diplomácia későn és előkészítetlenül fogott hozzá az akcióhoz. Másrészt, mert rosszul mérte fel az Európai Tanácson belüli erőviszonyokat és érdekeket. Harmadrészt, mert Varsó Donald Tuskkal szembeni fellépése partikuláris lengyel belpolitikai ügyként jelent meg az EiT fórumán. Végül negyedszer, mert a megbízás megújításának megakadályozását kísérő kommunikációjával a lengyel politikai vezetés csak tovább rontotta konkrét politikai céljának elérési esélyeit.⁴ A lengyel külpolitika brüsszeli teljesítményéről az első közvéleménykutatási adatok szerint a lengyel állampolgárok többségének is lesújtó véleménye van.⁵ Mielőtt azonban részletesebben is elemeznénk az említett okokat, a jobb megértés érdekében röviden szólnunk kell az Európai Tanács elnöki tisztségéről és az ügy lengyel háttéréről.

Az Európai Tanács elnöke

A tagállamok vezetői (az EU-országok állam- és kormányfői) által megválasztott Európai Tanács elnökének tisztsége nagyrészt szervezeti és szimbolikus jellegű. Az elnök legfőbb feladata hivatalosan az EiT munkájának irányítása és megszervezése, a rendszeres és rendkívüli állam- és kormányfői találkozók ügyrendjének kialakítása az EU általános politikai irányvonalának és prioritásainak meghatározása alapján. Munkája során arra kell törekednie, hogy az EiT tagjai kompromisszumos megoldást találjanak az EU számára fontos ügyekben, az EiT tárgyalásain pedig olyan semleges személyként kell megjelennie és szerepelnie, aki elősegíti, hogy az állam- és kormányfők valamennyi EU-tagállam számára a legkedvezőbb közös álláspontot tudják kialakítani. Fontos azonban jelezni, hogy az elnöknek nincs közvetlen befolyása az EiT döntéseire, ezeket az állam- és kormányfők hozzák meg.

A Bruxinfo portál Donald Tusk megválasztását értékelő írásában joggal hívja fel a figyelmet arra, hogy az Európai Tanács elnöke „*valójában az állam- és kormányfők tanácskozó testületének a levezető elnöke – és nem az „EU-elnöke”, mint azt kezdetben sokan tévesen vélték –, és mint ilyen, voltaképpen a 28 állam- és kormányfő választja magának*”.⁶ Ehhez illeszkedik kiválasztásának módja is: vagyis itt – szemben a lengyel kormány és a lengyel kormányfő hosszú ideig hangoztatott álláspontjával – hivatalosan nincs szükség arra, hogy a posztra kiszemelt személyt előzőleg valamely tagállam jelölje. Annak ellenére sincs, hogy az eddigi gyakorlat – mind a belga Herman Van Rompuy, mind pedig Donald Tusk első két és fél évre történő kiválasztásakor – ez volt. Hivatalosan ugyanis az aktuális EiT-elnöknek vagy – annak érintettsége esetén – a soros EU-elnökséget ellátó ország kormányfőjének (a mostani választáskor Joseph Muscat máltai miniszterelnöknek) a feladata felmérni a lehetséges jelölteket, és előzetes konzultációkat folytatni személyéről az EiT tagjaival.

Korlátozott lehetőségei ellenére az Európai Tanács elnökének lisszaboni szerződéssel létrehozott posztját a legmagasabb és legnagyobb presztízsű Európai Unió belüli tisztségek között tartják számon (az EU Bizottság elnöke, az Európai Parlament elnöke, illetve az unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője mellett). Éppen ezért e tisztségek és posztok betöltése kapcsán az Európai Unió belüli jobbközép (Európai Néppárt) és

⁴ Artur BARKIEWICZ: *Gambit PiS: Europa za żelazny elektorat*, [online] 2017. 03. 09. Forrás: rp.pl [2017. 03. 10.]; Paweł KOWAL: *Liderzy PiS zostali wprowadzenie w błąd. Liczyli na odłożenie bitwy*, [online] 2017. 03. 13. Forrás: radiozet.pl [2017. 03.14.]; Ręka, noga, mózg na ścianie - ale Tusk zostanie. [online] 2017. 03. 11. Forrás: gazetapolska.pl [2017. 03.13]; Lisicki: *Operacja przeciwko Tuskiowi była realizacją woli Kaczyńskiego, żadnych dymisji nie będzie*, [online] 2017. 03. 11. Forrás: dorzeczy.pl [2017. 03.13.].

⁵ Az IBRiS felmérése alapján a megkérdezettek 49,7%-a szerint a kormány külpolitikája határozottan rossz, 18%-uk szerint inkább rossz, 7,4%-uk véli úgy, hogy határozottan jó, 17,9%-uk szerint inkább jó. *Sondaż IBRiS dla Onetu: Polacy krytyczni wobec polityki zagranicznej rządu*, [online], 2017. 03. 13. Forrás: onet.pl [2017. 03. 14.]; Az SW Researchnek arra a kérdésére, hogy „a PiS külpolitikájának köszönhetően Lengyelország alanyiságra tett szert és jobban védi saját érdekeit?” – a megkérdezettek 58%-a válaszolt nemmel és 22%-a igennel, 20%-uk pedig nem tudta eldönteni. *Sondaż: Czy Polska zyskuje podmiotowość dzięki polityce zagranicznej PiS*, [online], 2017. 03. 16. Forrás: rp.pl [2017. 03. 16.].

⁶ *Donald Tusk simán vette az akadályt*, [online] 2017. 03. 09. Forrás: bruxinfo.hu [2017. 03. 12.].

balközép (Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége) nagykoalíció egészen a legutóbbi időkig többnyire igyekezett fenntartani egyfajta politikai egyensúlyt. Vagyis amikor néppárti volt a Bizottság elnöke (Jean-Claude Juncker) és az Európai Tanács elnöke (Donald Tusk), a szocialista és demokrata frakcióból került ki az Európai Parlament elnöke (Martin Schulz), illetve a külügyi és biztonságpolitikai főképviselő (Federica Mogherini). Ez a politikai egyensúly először igazán látványosan 2017 januárjában az olasz, néppárti Antonio Tajani európai parlamenti elnökké való megválasztásával bomlott meg.

A lengyel háttérről

A március 9-i európai tanácsi elnökválasztás óta a lengyel kormány számos, Donald Tusk EiT-elnökségének első két és fél évét érintő kritikus érveléssel igyekszik meggyőzni a lengyel közvéleményt, hogy brüsszeli kemény magatartása helyes és indokolt volt. A kabinetet és a Jog és Igazságosság pártot azonban – még a legtöbb lengyel elemző szerint is – döntően az ellenzéki Polgári Platformmal és annak volt vezetőjével szembeni politikai, sőt a PiS elnöke, Jarosław Kaczyński esetében egyenesen személyes ellentétek motiválták abban, hogy megakadályozzák Tusk európai tanácsi elnökségének megújítását.⁷ A Tuskkal szembeni lengyel kormányzati kritikák között vannak jogos érvek (például még mindig nem tud elég jól angolul, elnöksége első évében passzív volt, több nyilatkozatát érte kritika a tagállamok vezetői részről) és erősen vitathatók egyaránt (például rosszul kezelte a migrációs válságot, felelős a Brexitért, nem képviselte eléggé a kelet-közép-európai régió és Lengyelország érdekeit). Fontos azonban jeleznünk, hogy ezeket az érveket – legalábbis a sajtóbeszámolók szerint – a varsói kormány nem igazán hangsúlyozta a választást megelőzően, s tulajdonképpen a brüsszeli informális EiT-ülésem sem. Az utóbbin ugyanis Beata Szydło lengyel miniszterelnök lényegében megismételve az EiT állam- és kormányfőihez írt márciusi levelében foglaltakat.⁸ Vagyis kormányának jelöltje, Jacek Saryusz-Wolski dicséréte mellett Tusk kapcsán elsősorban arra hivatkozott, hogy EiT-elnökként nem tartotta magát a semlegesség elvéhez, hogy 2016 decemberében beavatkozott a lengyel belpolitikába, s hogy tulajdonképpen szabálytalan elnökségének megújítása, ha az eredetileg őt jelölő ország kormánya nem támogatja azt. Az utóbbi kapcsán az Európai Unióról szóló szerződés már idézett cikkére érdemes felhívni ismételten a figyelmet, ennél részletesebben előírt szabályai ugyanis nincsenek az elnökválasztásnak. Ami a lengyel belügyekbe való decemberi beavatkozást és semlegesség elvének megszegését illeti, az aligha vitatható, hogy Donald Tusk december 17-én az Európa Kulturális Főváros rendezvénysorozat wrocławai zárórendezvényén elmondott hatperces beszéde⁹ igen kellemetlenül érintette a parlamenti tudósítások új szabályainak felállítása és a költségvetési törvény elfogadásának módja miatti tiltakozásokkal éppen szembekerülő kormánypártot. Azonban egyrészt beszédének tartalma az európai és lengyel demokrácia és sajtószabadság védelme fontosságának hangsúlyozásán nem lépett túl (ami egyébként számos elemző szerint kötelezettsége is az EiT-elnökként).¹⁰ Másrészt a demokrácia védelme érdekében való ilyen típusú beavatkozás elutasítása az EiT legtöbb tagjának szemében aligha meggyőző érv egy olyan állam kormányfőjétől, amely lényegében hatalomra kerülése óta állandó vitában áll jogállamisági kérdésekben az Európai Bizottsággal és az Európa Tanács Velencei

⁷ A Jog és Igazságosság (PiS), illetve Jarosław Kaczyński a 2010. májusi szmolenszki katasztrófa óta azzal vádolja Donald Tusk akkori kormányfőt, hogy rosszul kezelte a helyzetet, amikor hagyta, hogy az orosz hatóságok vizsgálják ki a katasztrófa körülményeit, amelynek 96 áldozata között voltak Lech Kaczyński államelnök (Jarosław Kaczyński ikertestvére) és felesége, számos lengyel politikai és állami vezető, továbbá a lengyel hadsereg legfontosabb vezetői. Jan CIENSKI: 'The king of Poland', [online], 2015. 10. 27. Forrás: politico.eu [2017. 03. 16.]; Paul TAYLOR: [Why Kaczyński sent the Polish government on a suicide mission](#), [online], 2017. 03. 15. Forrás: politico.eu [2017. 03. 16.].

⁸ [Letter of Prime Minister Beata Szydło to the Heads of State or Government – members of the European Council](#), [online], 2017. 03. Forrás: premier.gov.pl [2017. 03. 10.].

⁹ Edward KRZEMIEŃ: [6 minut, które wstrząsnęły PiS-em. Pełny tekst grudniowego wystąpienia Tuska we Wrocławiu](#), [online], 2017. 03. 06. Forrás: oko.press [2017. 03. 13.].

¹⁰ [EU Council President Donald Tusk wades in to Polish 'press freedom' row](#), [online], 2016. 12. 17. Forrás: euronews.com [2017. 03. 16.].

Bizottságával, s melynek jogállamisággal összefüggő problémáiról 2016-ban négyszer is vitát rendeztek az Európai Parlamentben.¹¹

A lengyel kormánypárti politikusok az EiT-elnökválasztást követően arra is gyakran hivatkoznak, hogy régóta közismert volt, miszerint a 2015 novemberében hatalomra került Jog és Igazságosság elégedetlen Tusk elnöki tevékenységével. Ennek kapcsán emlékeztetnek arra, hogy Beata Szydło már a 2015-ös választási kampány alatt is úgy fogalmazott egy nyilatkozatában: „*Eddig Tusk nem sokat tett Lengyelországért, s úgy tűnik, nem túl népszerű magában az Európai Unióban sem*”,¹² sőt ezt a véleményét szinte szó szerint megismételte egy 2017. január 20-ai interjúban is.¹³ Ez utóbbiban azonban arra is felhívta a figyelmet, hogy Donald Tusk tisztségében való megújítása „*nem a lengyel kormánytól függ*”, hanem az unión belüli politikai és párterőviszonyoktól.¹⁴ E nyilatkozatok egyértelműen jelezték, hogy miközben Beata Szydło és a varsói kormány semlegességet vár el Donald Tusktól, a volt lengyel kormányfő EiT-elnöki és Elżbieta Bieńkowska EU-biztosi tevékenységét döntően az alapján ítéli meg, hogy „*mennyit tettek Lengyelországért*”. Továbbá azt is világossá tették, hogy 2017 januárjában a lengyel miniszterelnök-asszony még tisztában volt az EiT-elnök megválasztását befolyásoló unión belüli politikai törvényszerűségekkel. Az nem tudjuk, hogy a kormányfő januárban miért nem volt határozottabb Donald Tusk újraválasztásának ellenzése kapcsán, a lengyel külügyminiszter pedig miért nyilatkozott január elején úgy, hogy Varsó akár támogathatja is Tusk újraindulását,¹⁵ a kabinet politikáját a háttérből közvetlenül irányító Jarosław Kaczyński ugyanis már 2016 októberében jelezte, hogy kormány valószínűleg nem fogja támogatni Tusk mandátumának második két és fél évre való meghosszabbítását.¹⁶ A PiS elnöke a *Polska The Times* c. lapnak ezt azzal indokolta, hogy magának az EU-nak jelentene kockázatot, ha egy olyan személy vezetné az Európai Tanácsot, aki ellen hazájában várhatóan a parlament és az ügyészség is vádakat fog megfogalmazni.¹⁷ Emellett úgy vélte, hogy a szavazás kapcsán Lengyelország hangjának döntőnek kell lennie, s Varsó feladata, hogy megvilágítsa Tusk jelölésének kockázatait, akinek elnökségéből Lengyelország egyébként semmit sem nyert.¹⁸ Vagyis Jarosław Kaczyński alapvetően ekkor is belpolitikai okokkal magyarázta Donald Tusk elnökségének ellenzését. A megfigyelők szerint legalább ennyire fontos, hogy a 2015. novemberi lengyel kormányváltás óta Jarosław Kaczyński említett októberi interjúja volt az első alkalom, amikor magas rangú kormánypárti politikus egyértelműen és nyíltan felszólalt Donald Tusk újraválasztá-

¹¹ A vitáról lásd: [Poland has last word in rule of law dispute](#), [online], 2017. 02. 27. Forrás: euractiv.com [2017. 03. 14.], továbbá a cikkben hivatkozott írásokat.

¹² [PiS odwoła Tuska z Brukseli? Szydło: "Niewiele zrobił dla Polski". Paradowska: "To plan zemsty"](#), [online], 2015. 07. 09. Forrás: tokfm.pl [2017. 03. 16.].

¹³ [Beata Szydło dla Onetu: Polska niewiele zyskała na szefostwie Donalda Tuska w Radzie Europejskiej](#), [online], 2017. 01. 20. Forrás: onet.tv [2017. 03. 16.].

¹⁴ Uo.

¹⁵ [Witold Waszczykowski: nie wykluczamy poparcia dla Tuska na drugą kadencję w RE](#), [online], 2017. 01. 09. Forrás: polskieradio.pl [2017. 03. 16.].

¹⁶ Paweł SIENNICKI, Agaton KOZIŃSKI: [Rząd nie poprze wyboru Tuska na szefa RE. On może dostać jakieś zarzuty](#), [online], 2016. 10. 04. Forrás: polskatimes.pl [2017. 03. 14.]; [Kaczyński: rząd nie poprze wyboru Tuska na drugą kadencję w RE](#), [online], 2016. 10. 06. Forrás: euractiv.pl [2017. 03. 12.].

¹⁷ A konkrét vádáról Jarosław Kaczyński csak az EiT-elnökválasztás után nyilatkozott, lásd: Andrzej GAJCY, Andrzej STANKIEWICZ: [Kaczyński uderza w Tuska. "Za te trzy sprawy powinien usłyszeć zarzuty"](#), [online], 2017. 03. 16. Forrás: onet.pl [2017. 03. 17.]. A PiS elnöke szerint Donald Tuskot a szmolenszki katasztrófa, a piramisjátékkal vádolt Amber Gold befektetési cég ellen indult perben, illetve a Ciech vegyi üzem állítólag áron aluli privatizálása kapcsán fogják felelősségre vonni. Az Amber Gold-per kapcsán egyes lengyel sajtókommentárok felvetették, hogy Tusknak titkosszolgálati információk alapján már korábban tudomása lehetett az Amber Gold üzletről, de erre csak a cégnél PR-tanácsadóként alkalmazott fiát figyelmeztette, miközben ugyanezt elmulasztotta megtenni az utóbbi család áldozataivá vált kisbefektetők ezreivel. A kormányfő azzal védekezett, hogy a cégre vonatkozó kifogásait csak médiaértesülések alapján fogalmazta meg. Kiderült azonban, hogy Marek Belka jegybankelnök az Amber Gold csődje előtt személyesen is figyelmeztette a kormányfőt a cég gyanús tevékenységére.

¹⁸ Paweł SIENNICKI, Agaton KOZIŃSKI: [Rząd nie poprze wyboru Tuska na szefa RE. On może dostać jakieś zarzuty](#), i. m.

sa ellen. Azt a végleges döntését, hogy Varsó nem támogatja az EiT-elnök újraválasztását, munkatársai szerint a PiS elnöke 2017. február elején hozta meg.¹⁹

Jóllehet arra vonatkozóan nincs információ, hogy a PiS és a lengyel kormány – ahol ezek szerint már 2016 októberében elég egyértelművé vált Donald Tusk újraválasztásának ellenzése – 2017 februárja előtt milyen nemzetközi háttérkonzultációkat folytatott az EiT-elnök sorsát illetően, a sajtóbeszámolókból és a nyilatkozatokból azonban valószínűsíthető, hogy ha voltak is ilyenek, azok a máltai EU-csúcsig nem vezettek eredményre. Az biztos, hogy a visegrádi négyek máltai csúcsot megelőző, február 2-i varsói találkozásán Tusk újraválasztásának kérdését érintették a résztvevők, de közös álláspontot még e szűk, hivatalos szövetségi körben sem tudtak kialakítani.²⁰ Nem véletlen tehát, hogy amikor Tusk a február 3-i máltai informális EU-csúcson bejelentette, hogy elindul a második két és fél évről, a varsói kabinet szóvivője úgy nyilatkozott, hogy a kormánynak még nincs álláspontja újraválasztásával kapcsolatban, nem hozott erre vonatkozóan semmiféle döntést, s a kérdés majd a következő hetek megbeszélésein dől el. Igaz, mindehhez hozzáfűzte, hogy Donald Tusk első elnöksége idején nagy válságok sújtották az EU-t: a Brexit, majd a migrációs válság, amely világosan kirajzolódó megosztottsághoz vezetett az EU-n belül. „Ezekre érdemes lesz emlékezni” – tette hozzá a szóvivő.²¹ Az újraválasztás kapcsán nyilatkozó PiS-képviselő, Jacek Sasin is csupán annyit jelzett az újságíróknak, hogy Tusk még nem kérte a lengyel kormány támogatását.²²

Az európai politikai háttérről

Az Európai Tanács elnökségének kérdése hivatalosan csak 2017. január 17. után került napirendre az unión belül, azt követően, hogy az Európai Parlament elnöki székébe két és fél évre a néppárti Antonio Tajanit választotta a parlament többsége a német kancellárságért harcba szálló Martin Schulz helyére, aki két cikluson keresztül – 2012 januárja és 2017 januárja között – töltötte be a posztot. Mivel Tajani megválasztásával mindhárom EU-intézmény (a Bizottság, az Európai Tanács és a Parlament) élére (is) néppárti politikus került, a Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége (S&D), az EU balközép frakciója – mint a 2014-es EU-választásokon második legtöbb szavazatot kapott politikai tömörülés – bejelentette igényét Donald Tusk posztjára.²³ Az S&D politikai mozgásterét azonban több dolog is korlátozta. Egyrészt a 28 fős Európai Tanácsban belül csupán Ausztria, Csehország, Franciaország, Málta, Olaszország, Portugália, Svédország és Szlovákia képviselője tartozott a balközép pártcsaládkhoz, így – a minősített többség és a blokkoló kisebbség EU-s szabályait figyelembe véve²⁴ – az S&D-nek még a néppárti frakció akaratának blokkolásához is hiányzott a szükséges lakosságszám 2%-a. Ezt csak abban az esetben tudta volna elérni az S&D, ha megnyeri a Görögországot képviselő és az Európai Baloldalhoz (EL) tartozó Alekszisz Ciprasz támogatását. Másrészt a balközép nem igazán talált olyan ismert személyt, aki valóban eséllyel indult volna egy néppárti jelölttel szemben. Így azután – jóllehet január 19-től a máltai csúcsig François Hollande nevét emlegették a lapok a pártcsalád elnökjelöltjeként²⁵ – a szocialisták végül lemondtak a hivatalos jelöltállításról.

Ami Donald Tusk jelöltséghez vezető útjának kikövezettségét illeti, ebben is megoszlanak a vélemények. Az egyik olvasat szerint az Európai Tanács többségének 2015 második felétől egyre jobb véleménye lett a

¹⁹ Tusk bez szans na poparcie polskiego rządu. „Prezes wyjaśnił, że nie może popierać Tuska”, [online], 2017. 02. 08. Forrás: wmeritum.pl [2017. 03. 13.].

²⁰ Nadzwyczajny szczyt Grupy Wyszehradzkiej w Warszawie, [online], 2017. 02. 02. Forrás: euroactiv.pl [2017. 03. 13.].

²¹ Kaczyński: rząd nie poprze wyboru Tuska na drugą kadencję w RE, [online], 2016. 10. 06. Forrás: euractiv.pl [2017. 03. 12.].

²² Uo.

²³ Krzysztof KOKOSZCZYŃSKI: Socjaliści chcą stanowiska Tuska, [online], 2017. 01. 26. Forrás: euractiv.pl [2017. 03. 13.]; EU Socialists eye Tusk's job after losing European Parliament presidency, [online], 2017. 01. 26. Forrás: euractiv.com [2017. 03. 13.].

²⁴ A blokkoló kisebbségnek a Tanács legalább 4 olyan tagjából kell állnia, akik az EU népességének több mint 35%-át képviselik. Minősített többség, [online], Forrás: europa.eu [2017. 03. 13.].

²⁵ Krzysztof KOKOSZCZYŃSKI: Hollande zastąpi Tuska? [online], 2017. 01. 20. Forrás: euractiv.pl [2017. 03. 13.]; Jacopo BARIGAZZI: Donald Tusk wants second term as Council president, [online], 2017. 02. 03. Forrás: politico.eu [2017. 03. 13.].

volt lengyel kormányfő elnöki tevékenységéről. Mindenekelőtt elfogadták Herman Van Rompuytól eltérő munkastílusát; felismerték, hogy a migrációs válság alapvetően felkészületlenül érte Európát, s valószínűleg azt is, hogy a Brexit-népszavazással kapcsolatos európai politikai kudarcáért nem lehet egyedül az EiT elnökét felelőssé tenni.²⁶ A *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung* publicistája, Thomas Gutschker szerint ugyanakkor Donald Tusk újraválasztása még 2016 szeptemberében sem volt biztos.²⁷ Mi több, a legtöbb kritikát és a legtöbb oldalról éppen az Európai Tanács 2016. szeptember 16-i pozsonyi informális találkozásán kapta. A kritikák mellett újraválasztása elsősorban azért nem volt biztos, mert a nyugat-európai vezetők egy része – élükön a német kancellárral – nehezen bocsátotta meg neki, hogy 2015 novemberében, elsőként az EU legfontosabb intézményeinek vezetői közül, bírálathoz tárta fel Angela Merkel migrációs politikáját.²⁸ Azt már mi tesszük hozzá, hogy a merkelé német migrációs politikát bíráló kelet-közép-európai államok szemében ugyanakkor Tusknak a határok védelme szükségességét hangsúlyozó álláspontja egészen biztosan növelte az EiT-elnök tekintélyét. Mindenesetre a Tusk megítélésében és újraválasztásának esélyeiben beállt fordulatot Thomas Gutschker Jarosław Kaczyński már említett októberi, a *Polska The Times*nek adott interjújához köti, vagyis ahhoz az időponthoz, amikor szerinte kiderült, hogy a lengyel kormány mindenáron meg akarja akadályozni az EiT-elnök újraválasztását. Miként a szerző fogalmaz: „a kormányfőknek el kellett dönteniük, hogy alárendelik-e magukat egy olyan varsói személy akaratának, aki megfosztja lényegétől a lengyel jogállamot, és beteges mániával teszi felelőssé Tuskot testvére haláláért”. Majd hozzáteszi: „Kaczyński volt a legjobb választási segítség, akiről Tusk valaha is álmodhatott”.²⁹

Függetlenül attól, hogy miként ítéljük meg Gutschkernek a választás követően megfogalmazott gondolatait, a szerzőnek abban alighanem igaza van, hogy Donald Tusk újraválasztását illetően az EiT-en belül már a kérdés hivatalos napirendre kerülését megelőzően kialakulhatott egy elég határozott támogató többség. Az Európai Néppárt és az EU liberális frakciója (Liberálisok és Demokraták Szövetsége Európáért – ALDE) között Antonio Tajani megválasztásáról kötött január megállapodás mindenesetre tartalmazta Donald Tusk támogatását is.³⁰ Ez az EiT-en belül eleve 15 szavazatot jelentett, s az is borítékolható volt, hogy a függetlenként számon tartott két balti állam (Lettország és Litvánia) is támogatja az Oroszországgal szembeni európai politika kapcsán mindvégig határozottságot képviselő Tusk újraválasztását. Ami a Thomas Gutschker által leírtakat, vagyis a lengyel jogállamisággal kapcsolatos uniós fenntartásokat és kritikákat illeti, ezek is hathattak az Európai Tanács tagjaira, az S&D-hez és az ALDE-hez tartozó nyugat- és észak-európai (például osztrák, svéd, belga, holland, dán és finn) vezetőkre legalábbis feltétlenül. 2016 decemberében ugyanis (2016 januárja, szeptembere és októbere után) az Európai Parlamentben már negyedszer folyt vita a lengyel demokrácia és

²⁶ Donald Tusk wzmacnia swoją pozycję w Brukseli, [online], 2016. 02. 07. Forrás: wp.pl [2017. 03. 14.]; Agaton Koziński: Druga kadencja Donalda Tuska raczej pewna. Jakie wyzwania na niego czekają? [online], 2016. 10. 21. Forrás: polskatimes.pl [2017. 03. 14.].

²⁷ "FAS": po wyborze Tuska Polska znalazła się w ślepej uliczce, [online], 2017. 03. 12. Forrás: newsweek.pl [2017. 03. 14.]; Na jaw wychodzą kolejne kulisy wyboru Tuska. Sprawę komentuje też Saryusz-Wolski, [online], 2017. 03. 12. Forrás: niezalezna.pl [2017. 03. 14.]; Jacek LEPIARZ: Gdy notowania Tuska "spadły na dno", uratował go... Kaczyński. Zaskakujący artykuł w "FAZ", [online], 2017. 03. 12. Forrás: gazeta.pl [2017. 03. 14.]; FAZ: Tusk miał niewielkie poparcie. Zwyciężył dzięki ofensywie Kaczyńskiego, [online], 2017. 03. 12. Forrás: dorzeczy.pl [2017. 03. 14.]; Zaskakujące doniesienia „FAZ”: Notowania Tuska spadły na dno. W reelekcji pomógł... Kaczyński, [online], 2017. 03. 12. Forrás: wprost.pl [2017. 03. 14.]; "FAS": po wyborze Tuska Polska znalazła się w ślepej uliczce, [online], 2017. 03. 12. Forrás: newsweek.pl [2017. 03. 14.]; Na jaw wychodzą kolejne kulisy wyboru Tuska. Sprawę komentuje też Saryusz-Wolski, [online], 2017. 03. 12. Forrás: niezalezna.pl [2017. 03. 14.]; Jacek LEPIARZ: Gdy notowania Tuska "spadły na dno", uratował go... Kaczyński. Zaskakujący artykuł w "FAZ", [online], 2017. 03. 12. Forrás: gazeta.pl [2017. 03. 14.]; FAZ: Tusk miał niewielkie poparcie. Zwyciężył dzięki ofensywie Kaczyńskiego, [online], 2017. 03. 12. Forrás: dorzeczy.pl [2017. 03. 14.]; Zaskakujące doniesienia „FAZ”: Notowania Tuska spadły na dno. W reelekcji pomógł... Kaczyński, [online], 2017. 03. 12. Forrás: wprost.pl [2017. 03. 14.].

²⁸ Németországot bírálta Tusk „a nyitott ajtók és ablakok” politika miatt, [online], 2015. 11. 08. Forrás: mandiner.hu [2017. 03. 14.]; Tusk apeluje do Niemiec o większe zaangażowanie w ochronę granic UE, [online], 2015. 11. 09. Forrás: euractiv.pl [2017. 03. 13.].

²⁹ Jacek LEPIARZ: Gdy notowania Tuska "spadły na dno", uratował go... Kaczyński. Zaskakujący artykuł w "FAZ", [online], 2017. 03. 12. Forrás: gazeta.pl [2017. 03. 14.].

³⁰ Aleksandra ERIKSSON: EP deal could help Tusk keep Council job, [online], 2017. 01. 18. Forrás: euobserver.com [2017. 03. 13.].

jogállamiság problémáiról,³¹ a hónap végén pedig Frans Timmermans bizottsági alelnök gyakorlatilag ultimátumot fogalmazott meg a varsói kormány felé a Bizottsággal fennálló, a lengyel alkotmánybíróságot érintő jogállami vita két hónapon belüli rendezésére vonatkozóan.³² Valószínűleg az is hatott az állam- és kormányfők egy részére, hogy az erre vonatkozó, a bizottsági ajánlásokat továbbra is mereven elutasító lengyel válasz 2017. február 20-án – éppen az EiT elnökválasztási „kampányának” közepén – érkezett meg Brüsszelbe.³³ Végül érdemes megemlíteni azt is, hogy az említett február 2-i találkozásuk alapján már a visegrádiak egy része sem zárkózott el Tusk újráválasztásától. Vagyis amikor Donald Tusk 2017. február 3-án Valttában bejelentette, hogy másodszor is indulni kíván az Európai Tanács elnöki posztjáért, valószínűleg abban a biztos tudatban tette, hogy az EiT-en belül megvan az újráválasztásához szükséges minősített vagy ahhoz legalábbis közeli többség.

A lengyel diplomácia fiaskói

Bár Donald Tusk február 3-i bejelentését a lengyel kormány látszólag higgadtan fogadta, arról azonban szó sem volt, hogy Varsó egyszerűen tudomásul vette volna. Az ezt követő lengyel lépések alapján az újráválasztás sikeres megakadályozása érdekében a kormány és a PiS tanácsadói valószínűleg több dologra is felhívták Beata Szydło miniszterelnök és Jarosław Kaczyński figyelmét.

Mindenekelőtt arra, hogy mind a belga Herman Van Rompuy, mind pedig Donald Tusk első két és fél évre történő kiválasztásakor az EiT-elnöki posztra kiszemelt személyt előzőleg valamely tagállam jelölte, s így ez olyan szabályként értelmezhető, amire bátran hivatkozhat a lengyel kormány. Annak ellenére hivatkozhat, hogy jogi szempontból könnyen cáfolható az érv, ugyanis azt megalapozottan állíthatja Varsó, hogy az EU történetében még nem fordult elő, hogy legfontosabb intézményeinek élére úgy választottak volna vezetőt, hogy a jelöltet nem támogatta saját országa. A Tusk újráválasztásával kapcsolatos európai viták során ez lett a varsói kormány és a PiS legfontosabb érve: tartalmazta Beata Szydło márciusi levele,³⁴ ezzel érvelt a lengyel kormányfő a március 9-i brüsszeli EU-csúcson,³⁵ erre hivatkozva tagadta meg a találkozó következtetéseinek aláírását, illetve nyilatkozott arról a csúcst követően, hogy az európai tanácsi ülést és Tusk megválasztását a lengyel kormány nem tekinti érvényesnek.³⁶ A kormányfőnek ezt a március 9-ét követően is fenntartott álláspontját öt nappal később végül maga Kaczyński cáfolta meg, mondván: a választás „*jogi értelemben érvényes*” volt.³⁷ Fontos azonban jelezni azt is, hogy a választás szabályainak megkérdőjelezése volt a lengyel kormány legsikeresebb érve a vitában, mert bár Tusk mandátumát 27:1 arányban meghosszabbította ugyan az

³¹ [Heated debate as European Parliament discusses Poland](#), [online], 2016. 01. 19. Forrás: justice4poland.com [2017. 03. 16.]; [Parliament vs. Poland – The review](#), [online], 2016. 01. 20. Forrás: euraffex.eu [2017. 03. 16.]; [Debata o Polsce w Parlamencie Europejskim \[RELACJA\]](#), [online], 2016. 09. 13. Forrás: onet.pl [2017. 03. 16.]; [PE o prawach kobiet w Polsce. Chodzi o projekt całkowitego zakazu aborcji](#), [online], 2016. 10. 05. Forrás: tvp.info [2017. 03. 16.]; [Debata w Parlamencie Europejskim o Polsce](#), [online], 2016. 12. 14. Forrás: rp.pl [2017. 03. 16.]; [Rule of law and democracy in Poland debated in Parliament for the fourth time](#), [online], 2016. 12. 14. Forrás: europa.eu [2017. 03. 16.].

³² [Timmermans grozi Warszawie ws. TK i stawia polskiemu rządowi ultimatum](#), [online], 2016. 12. 21. Forrás: niezalezna.pl [2017. 03. 16.]; [Survivor: Special EU edition](#), [online], 2017. 02. 06. Forrás: politico.eu [2017. 03. 16.].

³³ [Waszczykowski: Odpowiedź na zalecenia KE była kurtuazyjna](#), [online], 2017. 02. 20. Forrás: wprost.pl [2017. 03. 12.]; ["Motywowane polityczne napiętnowanie". Polska odpowiada na zalecenia Komisji Europejskiej](#), [online], 2017. 02. 20. Forrás: dorzeczy.pl [2017. 03. 12.].

³⁴ [Letter of Prime Minister Beata Szydło to the Heads of State or Government – members of the European Council](#).

³⁵ [Donald Tusk przewodniczącym Rady Europejskiej \[RELACJA\]](#), [online], 2017. 03. 09. Forrás: onet.pl [2017. 03. 16.].

³⁶ [Beata Szydło: Wybór Tuska nie jest ważny, odmawiam podpisania konkluzji](#), [online], 2017. 03. 09. Forrás: polskaracja.com [2017. 03. 17.]; [Premier: zgłosiłam, iż nie będę przyjmować konkluzji z tego szczytu Unii Europejskiej](#), [online], 2017. 03. 09. Forrás: tvn24.pl [2017. 03. 17.].

³⁷ [Kaczyński: Wybór Tuska na szefa RE ważny w sensie prawnym](#), [online], 2017. 03. 13. Forrás: gazetaprawna.pl [2017. 03. 16.].

Európai Tanács, de az EiT-elnök 2017. március 9-i következtetéseinek 17. pontja szerint a választás szabályainak kérdésére a későbbiekben még visszatér a testület.³⁸

A tanácsadók valószínűleg arra is felhívták a figyelmet, hogy Donald Tusk megválasztásának megakadályozását nagyban segítheti egy ismert és hiteles alternatív elnökjelölt megnevezése és kiállítása. Nem feltétlenül annak érdekében, hogy az elnyerje a minősített többség támogatását, sokkal inkább azért, hogy létrejöhesse egy Tusk megválasztását blokkoló kisebbség az EiT-en belül. A lengyel kormány a máltai csúcs környékén valószínűleg még azt remélte, hogy egy ismert és hiteles alternatív jelölt kiállítása esetén a természetes szövetségeseinek tekintett visegrádi országok és Egyesült Királyság mellé meg tudja nyerni a blokkoló kisebbséghez szükséges támogatást.³⁹ Például a „weimari háromszöghöz” tartozó Franciaországtól, vagy a merkeli migrációs politikával elégedetlen európai országok vezetőitől.⁴⁰ Formálisan az előbbihez fűződő reményt erősíthette Varsóban a szocialisták körében korábban jelöltként felmerült François Hollande is, akinek környezete még a máltai csúcsot követően is csak annyit mondott az áprilisban leköszönő francia elnök esetleges jelöltségéről, hogy „*az most nem vetődött fel a vitában*”.⁴¹ Hollande jelöltségének lebegtetése azonban a remény mellett egyúttal el is gondolkodtathatta a lengyel diplomáciát. Hiszen például a merkeli migrációs politikával elégedetlenek egy táborba gyűjtése hosszabb időt igénybe vevő és jóval nehezebben kivitelezhető feladat volt, ráadásul ebben elsősorban azokra a kelet-közép-európai és balkáni országokra számíthatott Varsó, melyek összefogva sem teszik ki a blokkoló kisebbséget. A sajtóban felmerült olyan nevek, mint Enda Kenny (ír miniszterelnök), Joseph Muscat (máltai kormányfő), vagy Andrus Ansip (volt észt kormányfő, jelenleg egységes digitális piacért felelős európai biztos) mindenesetre azt jelzik, hogy a lengyel diplomácia valóban megpróbált alternatív jelöltet keresni a nemzetközi porondon, vagy legalábbis igyekezett felmérni ennek lehetőségét az EU-tagországok között.⁴²

Mivel azonban egy nemzetközi jelölt kiállításának esélye eleve kicsi volt (egy szinte biztosan vesztes szerephez nehéz ugyanis ismert és komoly jelöltet találni), február folyamán pedig egyre inkább csökkent, a lengyel kormány végül egy korábban megszületett terv megvalósítása, egy lengyel ellenjelölt kiállítása mellett döntött.⁴³ Ennek megtalálása és kiválasztása sem volt azonban egyszerű és rövid feladat, tekintettel arra, hogy a varsói kormányt vezető Jog és Igazságosság párt a Konzervatívok és Reformisták Szövetsége Európában (ACRE) nevű EU-frakcióhoz tartozik, így egy PiS-jelölt esetében egyértelmű és biztos elutasítással kellett számolnia a kabinetnek az unió néppárti frakciója részéről. A kormány tanácsadói a saját jelöltre vonatkozó forgatókönyvet már 2016 decemberében kidolgozták, megnevezték a véleményük szerint legmegfelelőbb személyt is, sőt egyes lapértésülések szerint januárban már döntés is született arról, hogy végül ezt a forgatókönyvet valósítja meg a kormány.⁴⁴ Így történt, hogy Jarosław Kaczyński és Beata Szydło – Andrzej Duda köztársasági elnökkel egyeztetve – az ellenzéki Polgári Platformhoz (PO) tartozó és az Európai Néppárt (EPP)

³⁸ „Az Európai Tanács úgy határozott, hogy az év további részében még visszatér a következő intézményi ciklusra vonatkozó magas szintű kinevezésekhez szükséges eljárásokra, kritériumokra és egyensúlyi kérdésekre.” [Az Európai Tanács elnökének következtetése, 2017. 3. 9.](#) [online], Forrás: consilium.europa.eu [2017. 03. 11.].

³⁹ A blokkoló kisebbséghez az említett országok mellett Varsónak elég lett volna megnyernie egy nagy tagállam (például Franciaország, Olaszország), vagy egy közepes tagállam és két kis tagállam (például Spanyolország, két balti állam) támogatását.

⁴⁰ Waszczykowski: [Tusk nie zgłosił Polsce ponownej kandydatury na szefa RE](#), [online], 2017. 02. 06. Forrás: rp.pl [2017. 03. 16.]; [Poparcie dla Tuska już nie jednogłośnie? Włochy i Szwecja sceptyczne](#), [online], 2017. 02. 21. Forrás: parlamentarny.pl [2017. 03. 16.].

⁴¹ Jacopo BARIGAZZI: [Donald Tusk wants second term as Council president](#).

⁴² Philip RYAN: [New job? Enda Kenny tipped to take over as European Council president](#), [online], 2017. 03. 05. Forrás: independent.ie [2017. 03. 16.]; Barbara BODALSKA: [Kto zostanie szefem Rady Europejskiej?](#) [online], 2017. 03. 08. Forrás: euractiv.pl [2017. 03. 16.].

⁴³ [Politycy ujawniają kulisy wyboru polskiego kandydata na stanowisko szefa Rady Europejskiej](#), [online], 2017. 03. 05. Forrás: wprost.pl [2017. 03. 16.]; [To oni lobbują za Saryusz Wolskim? Kulisy pomysłu, który elektryzuje polską politykę](#), [online], 2017. 03. 01. Forrás: wprost.pl [2017. 03. 16.].

⁴⁴ Uo.

alelnöki posztját betöltő Jacek Saryusz-Wolski európai parlamenti képviselőt kérte fel a szerepre,⁴⁵ akit azonban csak igen későn, március 4-én, öt nappal az elnökválasztást megelőzően nevezett meg hivatalos jelöltjeként a lengyel kormány.⁴⁶ A kabinet lépésének negatív nemzetközi fogadtatását jól jelezte, hogy Saryusz-Wolskit jelöltként való megnevezését követően nemcsak a PO-ból, de az Európai Néppárt frakciójából is kizárták, sőt – miután Saryusz-Wolski lemondásnak igyekezett beállítani távozását⁴⁷ – Joseph Daul, az EPP elnöke külön nyilatkozatban cáfolta ezt (tudniillik automatikusan szűnt meg a tagsága), melyben azt is kijelentette: „*Mélyen sajnálom Saryusz-Wolski lojalitásának hiányát és azt, hogy nem tiszteli saját pártjainak, a Polgári Platformnak és az Európai Néppártnak az egységét és értékeit.*”⁴⁸ Megerősítette továbbá, hogy az EPP egyedüli és egyetlen jelöltje továbbra is Donald Tusk. Az pedig egészen nyilvánvaló jele volt a Saryusz-Wolski jelöltségére vonatkozó kezdeményezés egységes nemzetközi elutasításának, hogy Joseph Muscat máltai kormányfő Beata Szydło kormányának kérése ellenére sem volt hajlandó meghívni Varsó jelöltjét a március 9-i európai tanácsi ülésre, mondván, azt nem teszik lehetővé a szabályok.⁴⁹

Jacek Saryusz-Wolski jelölése legalább négy szempontból komoly hiba volt a lengyel kormány részéről. Egyrészt azzal, hogy Varsó végül lengyel jelöltet nevezett meg Tuskkal szemben, még inkább lengyel belpolitikai ügyé tette az EiT-elnökség kapcsán kialakult vitát, ráadásul egy olyan időszakban, amikor már egyértelmű jelei voltak annak, hogy a varsói támadások inkább növelik Donald Tusk újraválasztásának esélyeit.⁵⁰ Másrészt azt a meglehetősen visszatetsző üzenetet küldte vele európai partnereinek, hogy bár Tuskot nagyon nem akarja az Európai Tanács élén látni, ahhoz ugyanakkor ragaszkodik, hogy a posztot lengyel politikus töltsse be. Harmadrészt Jacek Saryusz-Wolski személyében olyan embert jelölt egy az állam- és kormányfőket tömörítő testület élére, aki nemhogy kormányfő nem volt, de miniszteri szintű vezetői tapasztalatokkal is csak korlátozottan rendelkezett, s szinte teljesen ismeretlen volt az EiT tagjai körében.⁵¹ Végül negyedrészt, elfogadhatatlanul későn, a nyilvánosság előtti nemzetközi előkészítés nélkül, mindössze öt nappal a tervezett elnökválasztást megelőzően nevezte meg jelöltjét. Ez pedig legalábbis megkérdőjelezi azoknak a varsói kritikáknak a hitelességét, melyek szerint az európai tanácsi elnökválasztás transzparenciát nélkülöző hatalmi hátteralkuk eredménye volt.⁵²

Fontos azonban jelezünk, hogy az említett hibák önmagukban még nem vezettek volna Lengyelország olyan mértékű elszigetelődéséhez, mint ami a 2017. március 9–10-i brüsszeli EiT-ülésem bekövetkezett. A varsói kormánynak ugyanis még közvetlenül a találkozó előtt és alatt is lehetősége lett volna arcvesztés nélkül visszavonulnia (például azzal, hogy egyszerűen tartózkodik az elnökválasztási szavazáson). Mint ismeretes azonban, Beata Szydło és kabinetje nem ezt az utat választotta, hanem olyan utóvédharcba kezdett, melynek végeredménye csak látványosabbá és súlyosabbá tette az egyébként borítékolható lengyel vereséget.

⁴⁵ Henry FOY, Arthur BEESLEY: [Poland tries to rally opposition to Donald Tusk re-election](#), [online], 2017. 02. 27. Forrás: ft.com [2017. 03. 16.].

⁴⁶ [Jacek Saryusz-Wolski kandydatem Polski na stanowisko Przewodniczącego Rady Europejskiej](#), [online], 2017. 03. 04. Forrás: msz.gov.pl [2017. 03. 16.].

⁴⁷ [Saryusz-Wolski złożył rezygnację - już nie jest członkiem EPP](#), [online], 2017. 03. 06. Forrás: niezalezna.pl [2017. 03. 16.]; Dan Alexe: [The hermeneutics of resignation: Jacek Saryusz-Wolski's farewell letter](#), [online], 2017. 03. 07. Forrás: neweurope.eu [2017. 03. 16.].

⁴⁸ [EPP revokes Jacek Saryusz-Wolski's vice-presidency and membership in the EPP presidency](#), [online], 2017. 03. 06. Forrás: epp.eu [2017. 03. 16.].

⁴⁹ Muscat arra hivatkozott, hogy az EiT-en belül nem alakult ki az ehhez szükséges egyhangúság. [Pomysł rządu Szydło ostatecznie upadł? Premier Malty odpowiada twardo: Zasady są jasne](#), [online], 2017. 03. 09. Forrás: wprost.pl [2017. 03. 16.].

⁵⁰ David M. HERSZENHORN, Jacopo BARIGAZZI, Nicholas VINOCUR: [Polish criticism boosts Donald Tusk's bid for second term](#), [online], 2017. 02. 24. Forrás: politico.eu [2017. 03. 16.].

⁵¹ David M. HERSZENHORN, Jan CIENSKI: [The man who would be Tusk](#), [online], 2017. 03. 07. Forrás: politico.eu [2017. 03. 16.]. Jacek Saryusz-Wolski európai ügyekért felelős miniszteri rangban a lengyel kormány Európai Integrációs Bizottságának vezetője volt Jerzy Buzek kabinetjében, 2000. április 14. és 2001. október 19. között.

⁵² Jan CIENSKI: [Warsaw sours on EU after Donald Tusk debacle](#), [online], 2017. 03. 10. Forrás: politico.eu [2017. 03. 16.].

Egy eleve kudarcra ítélt utóvédharc

Amikor 2017. március 8-án Joseph Muscat nyilatkozatából kiderült, hogy Jacek Saryusz-Wolski a lengyel kormány kérése és a lengyel miniszterelnök-asszony levele ellenére sem jelenhet meg a március 9-i EiT-ülésén, a lengyel közvélemény számára is nyilvánvalóvá kellett válnia, hogy a varsói kormány végleg elvesztette a Donald Tusk újraválasztása ellen vívott harcát.⁵³ A kormány és a PiS vezetése ugyanezt valószínűleg már jóval korábban tudhatta, nem csupán a Brüsszelben dolgozó lengyel diplomatáktól, de a Lengyelországba látogató külföldi politikusoktól is. Ha mástól nem, a február 7-én Varsóba látogató Angela Merkeltől feltétlenül, aki mind a Beata Szydłoval, mind pedig a Jarosław Kaczyńskivel folytatott tárgyalásain érintette a kérdést.⁵⁴ De a március 7-én a lengyel fővárosba érkező Sigmar Gabriel német külügyminisztertől is, aki még két nappal a brüsszeli csúcstól is arról igyekezett meggyőzni (sikertelenül) lengyel kollégáját, Witold Waszczykowski, hogy a mélyebb európai megosztottság elkerülése érdekében Varsó fogadja el az európai többség akaratát.⁵⁵ A másik oldalon viszont az európai vezetők is sejthették, hogy a lengyel kormány és kormánypárt hajthatatlan a Tusk-kérdés kapcsán, hiszen Kaczyński a német kancellárral és más európai politikusokkal folytatott megbeszélésein még azt is elképzelhetőnek tartotta, hogy Varsó „nemzetközi elfogató parancsot” ad ki Tusk ellen,⁵⁶ a külügyminiszterek március 7-i sajtótájékoztatóján pedig világosan kiderült, hogy Tusk újraválasztásával kapcsolatban továbbra is különböző állásponton vannak a felek.⁵⁷ A brüsszeli tanácskozással induló Beata Szydło Orbán Viktor március 8-i leveléből már azt is pontosan tudhatta, hogy az Európai Néppártból való kilépését követően Budapestre sem számíthat Jacek Saryusz-Wolski.⁵⁸ Bár a levél arról állítólag nem szólt, hogy a magyar miniszterelnök megszavazza-e Donald Tuskot vagy tartózkodni fog, Varsóban valószínűleg tudták, hogy a magyar kormányfő nem ilyen helyzetekre ígért szolidaritást. Tisztában lehetett Beata Szydło azzal is, hogy Teresa May szintén Donald Tuskot fogja támogatni, ha máshonnan nem, a londoni kormány szóvivőjének előző napi nyilatkozatából, mely szerint a brit miniszterelnök elégedett Donald Tusk európai tanácsbeli elnöki munkájával.⁵⁹ Vagyis a lengyel kormányfőnek már a csúcstalálkozót megelőzően tudnia kellett, hogy teljesen magára maradt.

Máig érthetetlen módon a varsói kormány álláspontja mindezek ellenére sem puhult fel. Sőt, a brüsszeli csúcstalálkozó előtt a lengyel diplomácia vezetője előbb megkérdőjelezte az EiT-elnöki poszt értelmét,⁶⁰ majd

⁵³ Egy 2017. március 7–8-án készült közvélemény-kutatás szerint a megkérdezettek 54%-a szerint a kormánynak támogatnia kellene Tusk újraválasztását (40% a határozott igen, 14% az inkább igen), 41%-a szerint nem kellene támogatnia (30% a határozott nem, 11% az inkább nem), 5%-uk pedig nem tudott válaszolni a kérdésre. [Sondaz KANTAR MillwardBrown SA dla "Faktów" TVN i TVN24: Rząd powinien poprzeć Tuska](#), [online], 2017. 03. 08. Forrás: rp.pl [2017. 03. 17.].

⁵⁴ [Merkel pytała o poparcie dla Tuska. Szydło: będziemy wracać do sprawy](#), [online], 2017. 02. 07. Forrás: tvp.info [2017. 03. 16.]; [Legutko: Kaczyński powiedział Merkel, że polski rząd nie może poprzeć kandydatury Tuska](#), [online], 2017. 02. 08. Forrás: polsat-news.pl [2017. 03. 16.].

⁵⁵ [Spotkanie Gabriel-Waszczykowski. Warszawa i Berlin pozostają przy swoim](#), [online], 2017. 03. 08. Forrás: dw.com [2017. 03. 16.]; [Szefowie dyplomacji Polski i Niemiec o poparciu dla Tuska. "Są tutaj różne zdania"](#), [online], 2017. 03. 07. Forrás: tvn24.pl [2017. 03. 16.].

⁵⁶ [Donald Tusk re-election bid wins early EU support](#), [online], 2017. 02. 16. Forrás: ft.com [2017. 03. 16.]; [„Financial Times”: Kaczyński zasugerował, że Polska może wydać za Tuskiem europejski nakaz aresztowania](#), [online], 2017. 02. 16. Forrás: wprost.pl [2017. 03. 16.]; [Kaczyński against Tusk re-election as European Council president](#), [online], 2017. 02. 17. Forrás: thenews.pl [2017. 03. 16.].

⁵⁷ [Szefowie dyplomacji Polski i Niemiec o poparciu dla Tuska. "Są tutaj różne zdania"](#), i. m.

⁵⁸ [Kulisy reelekcji Tuska w Brukseli. Premier Szydło wiedziała, co robi Viktor Orban?](#) [online], 2017. 03. 14. Forrás: dorzeczy.pl [2017. 03. 17.]; [Tusk megválasztása: Megszólt Orbán Viktor](#), [online], 2017. 03. 10. Forrás: atv.hu [2017. 03. 17.].

⁵⁹ [Wielka Brytania: Premier Theresa May dobrze ocenia pracę Tuska jako szefa RE](#), [online], 2017. 03. 08. Forrás: rp.pl [2017. 03. 17.].

⁶⁰ [PiS sięgnie po „broń atomową” ws. Tuska? Waszczykowski ujawnia](#), [online], 2017. 03. 09. Forrás: fakt.pl [2017. 03. 13.] Az EiT elnöki poszt megszüntetésének kezdeményezését Tusknak az EiT éléről való eltávolítása egyik lehetőségeként munkatársai szerint Jarosław Kaczyński is felvetette, amikor 2017. február elején véglegesen eldöntötte, hogy Varsó nem fogja támogatni újraválasztá-

azt üzente uniós partnereinek, hogy Beata Szydło akár ott is hagyhatja az Európai Tanács ülését, amennyiben sor kerül az elnökválasztásra, és nem fogadják el hivatalos jelöltnek Jacek Saryusz-Wolskit.⁶¹ Igaz, ezt a kormányfő megérkezését követően arra módosította, hogy ha a választásra sor kerül, akkor nem írja alá a csúcstalálkozó következtetéseit.⁶² A találkozó kezdete előtti immár rendszeresnek tekinthető viseigrádi egyeztetésen – mikorra kiderült, hogy Orbán Viktor is támogatni fogja Donald Tuskot – a legközelebbi szövetségeseknek tekintett országok vezetői még tettek ugyan egy kísérletet Beata Szydło meggyőzésére arról, hogy ne akadályozza meg az elnökválasztást, s ne szigetelje el önmagát és országát, sőt ezt Angela Merkel is megkísérelte negyed órával a csúcs előtt –, a lengyel kormányfő azonban hajthatatlan maradt.⁶³

Így, miként az a csúcsra érkező állam- és kormányfők Tusk melletti nyilatkozatai alapján várható volt, a választás elhalasztására vonatkozó lengyel javaslatot az EiT tagjai rögtön a hivatalos ülés legelején egyhangúan elutasították.⁶⁴ A brüsszeli csúcsra akkreditált lengyel újságírók információi szerint, amikor az elnökségre jelölt Donald Tusk kiment a teremből, Joseph Muscat levezető elnök pedig megnyitotta a vitát, egyedül Beata Szydło kért szót, s mint már korábban jeleztük, lényegében megismételte a március 7-i levelében foglaltakat, továbbá kijelentette: nem támogatja Donald Tusk elnökké választását. Mivel a lengyel kormányfőn kívül senki sem kívánt szólni, a levezető elnök elrendelte a szavazást: Tuskkal szemben egyedül Lengyelország képviselője emelte fel a kezét.⁶⁵ Ezt követően újra behívták a jelöltet, majd kihirdették a 27:1-es eredményt. Donald Tusknak a teremből való távozása és a hivatalos eredményhirdetés között mindössze 27 perc telt el.⁶⁶

Indulatos Varsó – néma 27-ek

Az, hogy az Európai Tanács március 9-i ülésén csak Beata Szydło lengyel kormányfő kért szót, s maga is csupán a márciusi levelében foglaltakat ismételte meg, a testület több tagja pedig – legalábbis az újságírói beszámolók szerint – hozzászólás nélkül szavazta meg Donald Tusk két és fél évre szóló újabb elnökségét, alapvetően mindkét oldalról jól szimbolizálta az újráválasztási vita kommunikációját is.

Mivel 2016 októberétől csak Jarosław Kaczyński és közvetlen környezete, illetve a PiS politikusai nyilatkoztak úgy, hogy Lengyelország ellenzi Tusk újráválasztását, Beata Szydło kormányfő viszont tartózkodott az egyértelmű és végleges állásfoglalástól, egészen 2017 február végéig úgy tűnt, a kormány hallgatása azt jelenti, hogy a PiS kritikája választói táborának szól, de Varsó végül nem fogja megtorpedózni Tusk elnöknek jelölését és pozíciójában való meghosszabbítását.⁶⁷ Valószínűleg az EiT tagjai is így gondolhatták, mert a Donald Tusk újráválasztását támogató többség hangosabb nyilvános nyilatkozatok nélkül alakult ki február elejére az Európai Tanácson belül. A volt kormányfővel szembeni lengyel kritikákat nem cáfolták tagjai, az újságírókkal való háttérbeszélgetéseken a folytonosság szükségességére tették hangsúlyt, vagyis arra, hogy az Európa előtt álló feladatok megoldását (a Brexit-tárgyalásokat, a migrációs válság kezelését, az unió jövőjéről való döntések közös meghozatalát) nem segítené egy váltás és egy vita az új elnök személyéről, továbbá arra, hogy Tusk felnőtt az elnöki feladathoz, s összességében jó munkát végzett.⁶⁸ S ha néhányuk furcsállta is, hogy Varsó támogatása nélkül kerülhet sor Donald Tusk meghosszabbításra, az EU-nak a jogállamiság szempontjából prob-

sát. Ryszard Legutko szerint a pártelnök szó szerint úgy fogalmazott: „Tusk pozíciójának el kell tűnnie.” [Tusk bez szans na poparcie polskiego rządu. „Prezes wyjaśnił, że nie może popierać Tuska”](#), i. m.

⁶¹ Witold Waszczykowski: [Cały szczyt jest zagrożony, jeśli będa forsować na siłę głosowanie dzisiaj](#), [online], 2017. 03. 09. Forrás: tysol.pl [2017. 03. 17.].

⁶² Szydło: [Nie przyjmujemy konkluzji tego szczytu](#), [online], 2017. 03. 09. Forrás: dorzeczy.pl [2017. 03. 17.].

⁶³ Tusk megválasztása: [Megszólalt Orbán Viktor](#), i. m.

⁶⁴ [Szczyt Unii Europejskiej - relacja na żywo](#), [online], 2017. 03. 09. Forrás: rp.pl [2017. 03. 17.].

⁶⁵ [Donald Tusk ponownie wybrany na szefa RE. Tylko Polska była przeciw](#), [online], 2017. 03. 10. Forrás: tvn24.pl [2017. 03. 17.].

⁶⁶ A Tusk megválasztását hírül adó első twitterbejegyzés időpontja alapján (16.51) még ennél is rövidebb idő alatt dőlt el a kérdés. [Szczyt Unii Europejskiej - relacja na żywo](#), i. m.

⁶⁷ Anna SŁOJEWSKA: [Wybory przewodniczącego RE: Awantura Polski o Tuska](#), [online], 2017. 02. 28. Forrás: rp.pl [2017. 03. 20.].

⁶⁸ [Poland confirms opposition to Tusk's reappointment](#), [online], 2017. 03. 01. Forrás: euractiv.com [2017. 03. 20.]; David M. HERSZENHORN, Jacopo BARIGAZZI, Nicholas VINOUCUR: [Polish criticism boosts Donald Tusk's bid for second term](#), i. m.

lémat jelentő lengyel kormánnyal való jó viszony ápolása a legtöbbször számára valószínűleg nem volt politikai prioritás.⁶⁹

Ez a kommunikációs helyzet akkor változott meg, amikor február végén a lengyel diplomáciával a színpad mögött folytatott háttértárgyalások során kiderült, hogy Varsó Jacek Saryusz-Wolskit akarja jelölni Donald Tusk helyére.⁷⁰ Saryusz-Wolski ugyanis az állam- és kormányfőkből álló testület számára, amely mind Van Rompuy, mind Tusk esetében saját tagjai közül választott vezetőt, a kezdetektől elfogadhatatlan, s így persze eleve esélytelen jelölt volt.⁷¹ Nem volt soha kormányfő, nem volt államelnök, vagyis nem rendelkezett semmiféle tapasztalattal arról, hogy a diplomáciának ezen a magas szintjén hogyan zajlik az érdekegyeztetés, hogyan születnek a kompromisszumok és a döntések. Az EiT tagjai minden bizonnyal próbálták is lebeszélni Varsót Saryusz-Wolski jelöléséről, s ennek hivatalos késői bejelentésére is valószínűleg az egyértelműen érzékelhető ellenállás miatti varsói hezitálás következtében került sor. Azt azonban, hogy a lengyel kormány nem nyugszik bele az Európai Tanács csendes ellenállásába és minden el fog követni Tusk megválasztásának megakadályozására, az EiT tagjainak már Saryusz-Wolski megnevezése előtt tudniuk kellett, hiszen egy február 28-i sajtótájékoztatóján maga Kaczyński jelentette be, hogy Tusk semmiféleképpen se számíton a támogatásra, sőt a „tiltakozás hiányára” se Varsó részéről.⁷²

E tiltakozás jegyében március elejétől egy erős politikai érzelmekkel fűtött, nemzeti (főleg németellenes) és euroszeptikus retorikájú kommunikációs csatára szánta el magát a lengyel vezetés, amivel sokak szerint csak fokozta elszigeteltségének mértékét. Ennek során például Jarosław Kaczyński a *Gazeta Polska* c. lapban „Angela Merkel jelöltjének, német jelöltnek” nevezte Tuskot,⁷³ majd megválasztását az Európai Tanács tagjaira nehezedő német nyomással magyarázta.⁷⁴ Szydło kormányfő és külügyminisztere napokig érvénytelennek minősítette a brüsszeli választást,⁷⁵ sőt Witold Waszczykowski a „negatív lengyel politikát”, a „bizalom csökkentését”, és „más kezdeményezések blokkolását” is kilátásba helyezte Varsó részéről a találkozót követően⁷⁶ – hogy csak a lengyel vezetők legnagyobb visszhangot kiváltó reakcióit említsük. A másik oldalon az Európai Tanács tagjai a nyilvánosság előtt igyekeztek továbbra is visszafogottan reagálni a lengyel kommunikációs kirohanásokra, inkább csak csodálkozásukat fejezték ki a kormány és a PiS viselkedése miatt, de a kölcsönösen feszült hangulat egyértelműen érzékelhető volt az európai vezetők egy részének Varsóval szembeni brüsszeli kifakadásain. (Például Angela Merkel: „Elegünk van a németellenes retorikából!”, François Hollande: „Önöknek szabályaik vannak, nekünk strukturális alapjaink!”, Charles Michel: [arról, hogy a lengyel kormányfő nem írja alá csúcs következtetéseit] „Gyermeteg megközelítés!”.)⁷⁷ Azzal pedig, hogy a lengyel elszigetelődést otthon – mint tartalmában, mint pedig külsőségeiben – lengyel győzelemként és európai vereségként kommunikálja a kormány, s makacsul ragaszkodik ahhoz, hogy Európa került szembe Lengyelországgal, nem pedig Lengyelország az EU 27 tagállamával, nem egyszer olyan politikai vezetés benyomását kelti, mint amely virtuális valóságban él.⁷⁸

⁶⁹ Anna SŁOJEWSKA: *Wybory przewodniczącego RE: Awantura Polski o Tuska*, i. m.

⁷⁰ *Poland tries to rally opposition to Donald Tusk re-election*, [online], 2017. 02. 27. Forrás: ft.com [2017. 03. 20.].

⁷¹ A hír elsőként közlő *Financial Times* szerint Saryusz-Wolski jelölését egyedül a magyar miniszterelnök támogatta. Uo.

⁷² Kaczyński: *Tusk nie może liczyć na poparcie i brak sprzeciwu*, [online], 2017. 02. 28. Forrás: rp.pl [2017. 03. 20.].

⁷³ *Tusk jest kandydatem niemieckim*, [online], 2017. 03. 08. Forrás: gpodziennie.pl [2017. 03. 20.].

⁷⁴ *Orban zadał Kaczyńskiemu cios w plecy. Prezes PiS odpowiada*, [online], 2017. 03. 09. Forrás: fakt.pl [2017. 03. 20.].

⁷⁵ *Premier: zgłosiłam, iż nie będę przyjmować konkluzji z tego szczytu Unii Europejskiej*, [online], 2017. 03. 08. Forrás: tvn24.pl [2017. 03. 20.]; *"Wybór Tuska powinien być nieważny". Waszczykowski mętnie tłumaczy, jak UE "złamała zasady"*, [online], 2017. 03. 10. Forrás: fakt.pl [2017. 03. 20.].

⁷⁶ Witold Waszczykowski: *Polska musi obniżyć poziom zaufania wobec UE*, [online], 2017. 03. 12. Forrás: rp.pl [2017. 03. 20.].

⁷⁷ *Tusk: nie ma prawnych możliwości blokowania decyzji szczytu UE*, [online], 2017. 03. 10. Forrás: rp.pl [2017. 03. 20.]; Jarosław KURSKI: *Europa dwóch prędkości. Tylko czy gdziekolwiek pojedziemy?* [online], 2017. 03. 11. Forrás: wyborcza.pl [2017. 03. 20.].

⁷⁸ *Powitanie Beaty Szydło na lotnisku. Kaczyński: Jestem dumny, że mamy taką premier*, [online], 2017. 03. 10. Forrás: dorzeczy.pl [2017. 03. 20.]; *Powitanie premier Beaty Szydło na lotnisku*, [online], 2017. 03. 10. Forrás: tvn24.pl [2017. 03. 20.]; *Powrót Szydło z Brukseli. Kto czekał na lotnisku?* [online], 2017. 03. 10. Forrás: fakt.pl [2017. 03. 20.]; *Wybór Donalda Tuska na szefa RE to wielki sukces Jarosława Kaczyńskiego. To on tu jest zwycięzcą!* [online], 2017. 03. 10. Forrás: wpolityce.pl [2017. 03. 20.].

Stratégiai Védelmi Kutatóközpont

NÉZŐPONTOK 2017/1.

A kérdés persze az, hogy Lengyelország és a lengyel vezetés a kialakult elszigeteltségéből merre lép tovább. A vélemények e tekintetben ma még igen megosztottak. Míg szakértők egy része hosszabb távon akár egy Polesis lehetőségét sem tartja kizártnak,⁷⁹ a többség úgy látja, hogy erre nem kerül sor. Az előbbieket legfőbb érve a Jog és Igazságosság vezette lengyel kormány politikája, az utóbbiak viszont a lengyel társadalom EU melletti erős elkötelezettségét mutató közvélemény-kutatási adatokra hivatkoznak.⁸⁰ Így többek között arra, hogy Varsónak az EU-val való vitái ellenére a lengyelek 63%-a még mindig elégedett az ország uniós tagságával (16% nem),⁸¹ 79%-uk szerint pedig Lengyelországnak (Németországgal, Franciaországgal, Olaszországgal és Spanyolországgal együtt) az EU belső körébe kellene tartoznia, amennyiben megvalósulna a kétsebességű unió (12% szerint nem).⁸² Igaz ugyanakkor, hogy – egy másik felmérés szerint – 54%-uk nem támogatja a kétsebességű uniót (30% igen), s 75%-uk szerint pedig az uniónak reformokra van szüksége (15% szerint nincs).⁸³

⁷⁹ Marcin ZASADA: Jan Olbrycht: PO wycinała Saryusza-Wolskiego? Nieprawda. To w PiS od początku go lekceważą, [online], 2017. 03. 19. Forrás: dziennikzachodni.pl [2017. 03. 20.]; Były ambasador: w 2020 roku Polska będzie poza Unią Europejską, [online], 2017. 03. 10. Forrás: tvn24.pl [2017. 03. 20.].

⁸⁰ Fenomen na skalę kontynentu. Polska zieloną wyspą euroentuzjazmu, [online], 2017. 03. 09. Forrás: tvn24.pl [2017. 03. 20.]; Spór wokół wyboru szefa RE osłabi pozycję Polski. Sondaż dla "Faktów" TVN i TVN24, [online], 2017. 03. 09. Forrás: tvn24.pl [2017. 03. 20.].

⁸¹ 2016 júliusában ez az arány 83% volt. CBOS: 83 proc. Polaków popiera obecność Polski w Unii Europejskiej, [online], 2016. 07. 05. Forrás: wyborcza.pl [2017. 03. 20.].

⁸² Spór wokół wyboru szefa RE osłabi pozycję Polski. Sondaż dla "Faktów" TVN i TVN24, i. m.

⁸³ Polacy nie chcą Europy dwóch prędkości, widzą jednak potrzebę reformy UE [SONDAŻ], [online], 2017. 03. 14. Forrás: dziennik.pl [2017. 03. 20.] Itt érdemes felhívni a figyelmet arra is, hogy a brüsszeli csúcs óta a kormányzó Jog és Igazságosság népszerűsége 5 ponttal csökkent (29), míg Tusk pártjéé, az Polgári Platformé 10 ponttal növekedett (27). Sondaż dla "Rzeczpospolitej": PiS i PO idą niemal lęb w lęb, [online], 2017. 03. 19. Forrás: wyborcza.pl [2017. 03. 20.].

Stratégiai Védelmi Kutatóközpont NÉZŐPONTOK 2017/1.

Az „SVKK Nézőpontok” 2010 óta a Kutatóközpont külső munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit, értékeléseit közreadó, illetve a Központ munkatársainak szubjektívebb szakmai véleményét közlő időszakos kiadvány.

Az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, állásponatok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Szerkesztés és tördelés:
Bazsó Márton, Csiki Tamás

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

© Tálás Péter, 2017

© Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2017